

Ochrona integralności terenu na podstawie art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej

Uwagi wprowadzające

Ochrona obszarów objętych programem Natura 2000¹ na podstawie art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej² ma zastosowanie w sytuacjach, gdy dany plan bądź przedsięwzięcie może oddziaływać w istotny sposób na teren Natura 2000. Przepis określa konieczność przeprowadzenia oceny skutków planu bądź przedsięwzięcia, a także wskazuje warunki udzielenia zgody na jego realizację. Poniżej tekst art. 6 ust. 3 po polsku i po angielsku:

PL: *Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zagospodarowania terenu, ale które może na nie w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego terenu z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla*

¹ Sieć Natura 2000 została ustanowiona, aby chronić najcenniejsze przyrodniczo tereny w Unii Europejskiej. Ochrona gatunków i ich siedlisk następuje poprzez ograniczenie możliwości realizacji działań, które mogą negatywnie wpłynąć na wyznaczone obszary. Podstawę programu stanowią dwie dyrektywy - siedliskowa i ptasia. W Polsce ok. 20% terytorium pokryte jest obszarami Natura 2000.

² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.U. L 206 z 22.7.1992)

przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany teren oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

EN: *Any plan or project not directly connected with or necessary to the management of the site but likely to have a significant effect thereon, either individually or in combination with other plans or projects, shall be subject to appropriate assessment of its implications for the site in view of the site's conservation objectives. In the light of the conclusions of the assessment of the implications for the site and subject to the provisions of paragraph 4, the competent national authorities shall agree to the plan or project only after having ascertained that it will not adversely affect the integrity of the site concerned and, if appropriate, after having obtained the opinion of the general public.*

Pięć najważniejszych zagadnień wynikających z art. 6 ust. 3 dotyczy następujących sformułowań:

- *Integrity of the site* – integralność terenu
- *Plan or project* – plan lub przedsięwzięcie
- *Likely to have a significant effect* – takie, które może w istotny sposób oddziaływać.
- *Appropriate assessment* – odpowiednia ocena
- *If appropriate, after having obtained the opinion of the general public* - w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

Integralność terenu

Należy zauważyć, że oficjalne tłumaczenie dyrektywy na język polski nie zawiera wyrażenia „integralność terenu” (*integrity of the site*). Mimo to polska teoria i praktyka prawa nie może pozwolić sobie na jego ignorowanie³. Choć wcześniej nie poświęcano mu wiele uwagi, dziś to wyrażenie zyskuje na znaczeniu w kontekście orzeczenia *Sweetman* z 2014 r.⁴ Posługuje się nim również polskie tłumaczenie przewodnika pt. „Zarządzanie obszarami Natura 2000”⁵, opublikowane w 2007 roku. Warto zaznaczyć, że przedstawione w nim uwagi są krótkie, a rozumienie pojęcia integralności terenu zostało znacznie rozszerzone w wyniku sprawy *Sweetman*.

Definicję terenu znajdujemy w art. 1 lit. j, która mówi o „geograficznie określonym obszarze o wyraźnie wyznaczonym rozmiarze”. Jak czytamy w opinii Rzecznik Generalnej w sprawie

³ Warto pamiętać, że wszystkie wersje w oficjalnych językach Unii Europejskiej są uważane za autentyczne.

⁴ C-258/11.

⁵ Komisja Europejska, *Zarządzanie obszarami Natura 2000*, wyd. polskie WWF Polska 2007.

Sweetman, „oznacza to teren, który został wyznaczony ze względu na konieczność zachowania danego siedliska (lub jego odtworzenia) we właściwym stanie ochrony”⁶.

Samo wyrażenie „integralność terenu” nie jest zdefiniowane w dyrektywie siedliskowej. Pojęcie to podlega zatem interpretacji w ramach orzecznictwa sądów, w szczególności Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE), który rozwinął je w orzeczeniu *Sweetman*.

Sprawa *Sweetman* dotyczyła propozycji budowy objazdu drogowego, który spowodować miał częściową, ale trwałą utratę lapiazu⁷, w celu ochrony którego teren został ustanowiony. Lapiaz jest siedliskiem⁸, którego ochrona jest objęta Załącznikiem I⁹ do dyrektywy siedliskowej. Jak stwierdził TSUE w uzasadnieniu orzeczenia, aby integralność terenu nie została naruszona, „musi zostać zachowany właściwy stan ochrony tego terenu, co z kolei (...) zapewnienie trwałego utrzymania istotnych cech danego terenu, związanych z obecnością typu siedliska przyrodniczego, którego ochrona uzasadniła umieszczenie tego terenu w wykazie”¹⁰.

W związku z tym „właściwe władze krajowe nie mogą zezwolić na ingerencje, które mogłyby poważnie zagrozić ekologicznemu charakterowi terenów, na których znajdują się typy siedlisk przyrodniczych o znaczeniu priorytetowym”¹¹. W tym przypadku chodziło o takie siedliska, które spełniają przynajmniej jedno z poniższych kryteriów:

- są zagrożone zanikiem w swoim naturalnym zasięgu;
- mają niewielki obszar występowania w wyniku regresji lub uwarunkowań naturalnych;
- są przykładami cech typowych dla regionów biogeograficznych, na obszarze których leżą kraje Wspólnoty Europejskiej¹².

Przykładami siedlisk priorytetowych w Polsce mogą być występujące w Puszczy Białowieskiej bory i lasy bagienne, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe czy dąbrowy ciepłolubne.

Należy jednak zauważyć, że choć orzeczenie w sprawie *Sweetman* dotyczy siedliska priorytetowego, uwagi tam zawarte odnoszą się również do siedlisk innych niż priorytetowe, chronionych przez Załącznik I do dyrektywy siedliskowej.

Wnioski z orzeczenia *Sweetman* oznaczają bardziej kompleksowe podejście do ochrony siedlisk. Nie tylko zatem bezpośrednia dbałość o gatunki czy siedliska ma znaczenie, lecz również ogólny stan istotnych cech terenu. Jak czytamy w uzasadnieniu, „plan lub

⁶ C-258/11, Opinia Rzecznik Generalnej z dnia 22 listopada 2012 r., par. 55.

⁷ Forma naturalnej rzeźby na powierzchni skał krasowięjących, która czyni je podobnymi do sztucznego kamiennego chodnika.

⁸ Zgodnie z art. 1 lit. b dyrektywy siedliskowej "siedliska przyrodnicze oznaczają obszary lądowe lub wodne wyodrębnione w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne, zarówno całkowicie naturalne, jak i półnaturalne". Siedliskami mogą być więc np. wydmy nadmorskie, ziołorośla, ściany skalne, lasy bagienne, klify czy torfowiska.

⁹ Załącznik I zawiera typy siedlisk naturalnych ważnych dla Wspólnoty, których ochrona wymaga wyznaczenia specjalnych obszarów chronionych.

¹⁰ *Ibidem*, par. 39.

¹¹ *Ibidem*, par. 43.

¹² <http://www.natura2000.edu.pl/siedliska-przyrodnicze/>

przedsięwzięcie bezpośrednio niezwiązane z zagospodarowaniem terenu ani niekonieczne do jego zagospodarowania naruszają integralność tego terenu, jeżeli mogą one uniemożliwić trwałe utrzymanie istotnych cech danego terenu, związanych z występowaniem siedliska przyrodniczego o znaczeniu priorytetowym, którego ochrona uzasadniła umieszczenie tego terenu w wykazie”¹³.

Trzeba zwrócić uwagę, że znaczenie dla oceny dopuszczalności działań mają istotne cechy terenu, nie zaś wyłącznie siedliska. Oznacza to, że nawet plany czy przedsięwzięcia realizowane daleko od granicy danego siedliska mogą wpływać na cele ochronne danego terenu. Nie ma również znaczenia ich skala – w sprawie *Sweetman* zagrożone było 0,7% całego występującego na chronionym terenie lapiazu. TSUE wspominał o tym również we wcześniejszej sprawie *Komisja przeciwko Belgii*, podkreślając, że „nawet przedsięwzięcie na niewielką skalę może oddziaływać w istotny sposób na środowisko naturalne, jeżeli owo przedsięwzięcie jest zlokalizowane w miejscu, w którym czynniki środowiskowe takie jak fauna i flora, gleba, woda, klimat lub dziedzictwo kulturowe są czułe na najmniejszą zmianę”¹⁴.

Zgodnie z przewodnikiem „Zarządzanie obszarami Natura 2000”¹⁵ nie stanowią naruszenia integralności terenu działania wpływające na teren wyłącznie w sposób wizualny bądź takie, które oddziałują tylko na gatunki i typy siedlisk inne niż te wymienione w Załącznikach I i II¹⁶. Uwagi te pozostają ważnymi wskazówkami, również po orzeczeniu *Sweetman*.

Zachowanie „właściwego stanu ochrony” (*favourable conservation status*) siedlisk przyrodniczych jest podstawowym celem dyrektywy siedliskowej. Właściwy stan ochrony musi być zachowany, aby utrzymana została integralność danego terenu. Można to sprowadzić do utrzymania dobrej kondycji siedliska. Ma to miejsce, gdy spełnione zostaną następujące warunki:

- zasięg siedliska i powierzchnia w obrębie tego zasięgu pozostają stałe lub rosną;
- stan ochrony podstawowych gatunków siedliska jest właściwy;
- struktura i funkcje specyficzne dla danego siedliska istnieją i najprawdopodobniej będą istniały w przyszłości¹⁷.

Plan lub przedsięwzięcie

Od sposobu, w jaki rozumiemy wyrażenie „plan lub przedsięwzięcie” zależy to, kiedy konieczne jest przeprowadzenie oceny jego skutków. Jeśli jakieś działanie mieści się w pojęciu „planu lub przedsięwzięcia”, art. 6 ust. 3 stwarza podstawę prawną, aby jego realizacja była uzależniona od przeprowadzenia odpowiedniej oceny.

¹³ *Ibidem*, par. 48.

¹⁴ C-538/09, par. 55.

¹⁵ Komisja Europejska, *op. cit.*, s. 40.

¹⁶ Załącznik II wymienia gatunki roślin i zwierząt, których ochrona wymaga wyznaczenia specjalnych obszarów.

¹⁷ J. Engel, *Natura 2000 w ocenach oddziaływania przedsięwzięć na środowisko*, Warszawa 2009.

Komisja Europejska zaleca w przewodniku „Zarządzanie obszarami Natura 2000”, aby terminy „plan” i „przedsięwzięcie” były interpretowane możliwie szeroko. Bez znaczenia pozostaje skala – określenia mogą odnosić się nawet do niewielkich działań. Dyrektywa w żaden sposób nie zawęża pola interpretacyjnego (nie wymienia chociażby przykładów „planów lub przedsięwzięć”), natomiast zbyt restrykcyjna interpretacja zmniejsza potencjał ochronny przepisu. Pogląd o konieczności szerokiej interpretacji został dobrze ujęty w opinii Rzecznik Generalnej Kokott do wyroku *Waddenzee*: „Skuteczne zapobieganie nieumyślnemu wyrządzaniu szkód na obszarach «Natury 2000» wymaga, aby w miarę możliwości poddać procedurze art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej wszystkie potencjalnie szkodliwe działania. Dlatego też pojęcia «plan» i «przedsięwzięcie» nie mogą być interpretowane wąsko, lecz rozszerzająco. Odpowiada temu również brzmienie przepisu, który prawie we wszystkich wersjach językowych odnosi się wyraźnie do każdego planu i przedsięwzięcia”¹⁸.

Podobną argumentację w odniesieniu do pojęcia „plan” powtórzył w opinii do wyroku w sprawie *Komisja przeciwko Francji* Rzecznik Generalny Fennelly, wskazując, że wąska interpretacja zagraża terenom ważnym dla Wspólnoty, chronionym przez art. 6 ust. 1 i 2¹⁹.

Jak wskazuje przewodnik „Zarządzanie obszarami Natura 2000”²⁰, pojęcie „plan” obejmuje plany zagospodarowania przestrzennego, a także plany branżowe (np. dotyczące rozwoju transportu kolejowego). Wyłączeniu podlegają jednak te z nich, które mają charakter czysto deklaracyjny, tj. stanowią bardzo ogólny zarys polityki państwa w danej dziedzinie.

Termin „przedsięwzięcie” odnosi się natomiast do konkretnego terenu. W sprawie *Waddenzee* TSUE stwierdził, że pomocna w ustaleniu definicji przedsięwzięcia na gruncie dyrektywy siedliskowej może być Dyrektywa w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (2011/92/EU, dalej jako dyrektywa EIA). Zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy EIA, „przedsięwzięcie” oznacza „wykonanie prac budowlanych lub innych instalacji lub systemów”²¹ [lub] inne interwencje w otoczeniu naturalnym i krajobrazie, włącznie z wydobywaniem zasobów mineralnych”. Na tej podstawie skład orzekający w sprawie *Waddenzee* uznał, że połowy małą sercówek stanowią przedsięwzięcie w rozumieniu dyrektywy siedliskowej. Podkreślił przy tym, że okresowość danego działania, a także konieczność corocznego uzyskania zezwoleń, nie przeszkadza w uznaniu każdorazowego podjęcia danych działań za „przedsięwzięcie”²². Odwołanie do definicji przedsięwzięcia z dyrektywy EIA pojawiło się w późniejszym orzecznictwie TSUE, m.in. w sprawie *Stadt Papenburg*²³.

¹⁸ C-127/02, Opinia Rzecznik Generalnej z dnia 29 stycznia 2004 r., par. 30.

¹⁹ C-256/98, Opinia Rzecznika Generalnego z dnia 16 września 1999 r., par. 33.

²⁰ Komisja Europejska, *op. cit.*, s. 32.

²¹ Angielskie słowo "schemes" zostało przetłumaczone jako "systemy", choć w tym kontekście właściwszym byłoby np. słowo "projekty".

²² C-127/02, par. 28.

²³ C-226/08.

Takie, które może w istotny sposób oddziaływać

Sprawa *Waddenzee* dostarcza również wskazówek dotyczących tego, jak powinien być interpretowany fragment art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej mówiący o tym, że plan lub przedsięwzięcie „może w istotny sposób oddziaływać” na teren. Rzecznik Generalna Kokott napisała w swojej opinii: „Kryterium ocennym powinno być w tym zakresie pytanie, czy istnieją racjonalne wątpliwości co do niewystąpienia istotnych oddziaływań. Przy ocenie wątpliwości należy uwzględnić z jednej strony prawdopodobieństwo wystąpienia szkody oraz z drugiej strony również rozmiar i rodzaj tej szkody. W tym zakresie należy zasadniczo przypisać większą wagę wątpliwościom co do niewystąpienia oddziaływań nieodwracalnych lub oddziaływań na szczególnie rzadkie siedliska lub gatunki, niż wątpliwościom co do niewystąpienia oddziaływań odwracalnych, przejściowych lub dotyczących stosunkowo często występujących gatunków lub siedlisk. W związku z tym przeprowadzenie oceny skutków jest konieczne zawsze wówczas, gdy istnieją racjonalne wątpliwości co do niewystąpienia istotnych oddziaływań”²⁴.

Proces myślowy jest zatem w pewien sposób odwrócony w stosunku do najbardziej intuicyjnego. Przeprowadzenie oceny jest bowiem konieczne zawsze wtedy, gdy pojawiają się jakiegokolwiek wątpliwości dotyczące tego, czy działanie pozostanie bez wpływu na siedliska i gatunki. Ujmując to inaczej, musimy być absolutnie pewni, że negatywne oddziaływanie się nie pojawi, aby uznać ocenę za zbędną. Ocena ta obejmować musi:

- prawdopodobieństwo wystąpienia szkody,
- rozmiar szkody,
- rodzaj szkody.

Rozumowanie Rzecznik Generalnej zostało co do zasady przejęte przez skład orzekający TSUE w sprawie *Waddenzee*. W uzasadnieniu czytamy: „każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zagospodarowania terenu podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla tego terenu z punktu widzenia założeń jego ochrony, jeżeli na podstawie obiektywnych informacji nie można wykluczyć, że przedmiotowy plan lub przedsięwzięcie będzie oddziaływać na dany teren w istotny sposób, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami”²⁵. Uzasadnienie wyroku potwierdziło również, że wyrażenie to dotyczy nie tylko sytuacji, kiedy istotne oddziaływanie jest prawdopodobne, lecz również takich, w których jest w ogóle możliwe.

Jak wyjaśniła w swojej opinii w sprawie *Sweetman* Rzecznik Generalna Sharpston, możemy mówić niejako o dwóch etapach badania wpływu. W pierwszym z nich organ podejmujący decyzję musi zadać sobie pytanie, czy możliwe jest, aby dany plan lub przedsięwzięcie w istotny sposób wpłynęło na dany teren²⁶. Rozważany jest wyłącznie wpływ istotny, zaś twierdząca odpowiedź na pytanie zobowiązuje organ do przejścia do drugiej części badania, którym jest tzw. odpowiednia ocena.

²⁴ C-127/02, Opinia Rzecznik Generalnej z dnia 29 stycznia 2004 r., par. 73-74.

²⁵ C-127/02, par. 45.

²⁶ C-258/11, Opinia Rzecznik Generalnej z dnia 22 listopada 2012 r., par. 45-49.

Odpowiednia ocena

Jeżeli istnieje możliwość, że plan lub przedsięwzięcie będzie oddziaływało na teren, konieczne jest przeprowadzenie „odpowiedniej oceny”²⁷. Dyrektywa nie precyzuje jednak, czym jest ta ocena ani w jaki sposób powinna być przeprowadzona²⁸.

Potwierdza to TSUE w wyroku *Komisja przeciwko Włochom*²⁹, jednocześnie wskazując na podstawowy oczekiwany skutek tej oceny. Musi ona mianowicie doprowadzić do sytuacji, w której kompetentne organy państwowe będą pewne, że negatywne oddziaływanie nie wystąpi. Jeśli będą pozostawały co do tego wątpliwości, organy muszą odmówić zgody na przeprowadzenie planu lub przedsięwzięcia³⁰.

Sytuację, kiedy ocena nie może być uznana za odpowiednią, rozważał TSUE w sprawie *Komisja przeciwko Hiszpanii*, stwierdzając, że należy odrzucić ocenę, „jeśli występują w niej braki i jeśli nie zawiera ona całościowych, precyzyjnych i ostatecznych spostrzeżeń i wniosków, które mogłyby rozwiązać z naukowego punktu widzenia wszelkie rozsądne wątpliwości w odniesieniu do skutków”³¹. Podobne stwierdzenie można znaleźć w wyroku w sprawie *Sweetman*³².

Wpływ, który badamy na etapie odpowiedniej oceny, musi być negatywny. Stanowi to dodatkowe kryterium w stosunku do etapu wstępnej weryfikacji opisanej w poprzednim rozdziale. Jak pisze w swojej opinii do wyroku *Sweetman* Rzecznik Generalna Sharpston, celem jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie „co stanie się z terenem, jeśli ten plan lub przedsięwzięcie będą realizowane, oraz czy pozostaje to w zgodzie z «zachowaniem lub odtworzeniem właściwego stanu ochrony» danych siedlisk przyrodniczych oraz gatunków?”³³.

Ocena musi uwzględniać nie tylko wpływ danego przedsięwzięcia czy planu, lecz również kombinacji wielu projektów realizowanych w tym samym bądź różnym czasie. Przeprowadzenie oceny kumulatywnych skutków jest konieczne, aby osiągnąć cel ochronny z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej.

W stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa

Dyrektywa siedliskowa nie precyzuje, czym są „stosowne przypadki”, w których należy uzyskać opinię społeczeństwa. Jest to sytuacja odmienna od występującej w dyrektywie EIA, kiedy to przeprowadzenie procedury udziału społeczeństwa jest wymagane zawsze, gdy przeprowadzana jest ocena oddziaływania na środowisko.

²⁷ Ocenę przeprowadzaną na podstawie dyrektywy siedliskowej nazywamy niekiedy oceną habitatową albo oceną siedliskową.

²⁸ Tego rodzaju oceny nie można utożsamiać z oceną oddziaływania na środowisko określoną w dyrektywie EIA.

²⁹ C-304/05

³⁰ C-304/05, par. 57-58.

³¹ C-404/09, par. 100

³² C-258/11, par. 69-73.

³³ *Ibidem*, par. 50.

Zastosowany w dyrektywie termin „całe społeczeństwo” (*general public*) należy rozumieć tak jak termin „społeczeństwo” w konwencji z Aarhus. Odróżnić możemy go od pojęcia „zainteresowanej społeczności” (*public concerned*), również występującego we wspomnianej konwencji³⁴.

Najważniejsze wnioski

Podsumowując powyższe rozważania, można nakreślić kilka głównych punktów ułatwiających zrozumienie celu i znaczenia art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej:

- Pierwszym etapem badania jest sprawdzenie, czy występuje możliwość, aby dany plan lub przedsięwzięcie w istotny sposób oddziaływało na dany teren.
- Jeśli nie da się wykluczyć istotnego oddziaływania na dany teren, konieczne jest przejście do odpowiedniej oceny, której celem jest upewnienie się, że nie wystąpi negatywny wpływ planu lub przedsięwzięcia na integralność terenu.
- Aby skutecznie wykluczyć możliwość negatywnego oddziaływania i umożliwić realizację planu bądź przedsięwzięcia, należy przeprowadzić całościową ocenę, prowadzącą do precyzyjnych i ostatecznych wniosków, z uwzględnieniem kumulatywnego wpływu wielu realizowanych jednocześnie przedsięwzięć.
- Plany i przedsięwzięcia należy rozumieć możliwie jak najszerszej, aby zapewnić właściwą ochronę obszarów Natura 2000.
- Integralność terenu wymaga zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków chronionych. Aby kryterium to zostało spełnione, konieczne jest, aby utrzymać w odpowiednim stanie cechy specyficzne całego terenu.
- Kiedy istnieje choćby możliwość, że dany plan bądź przedsięwzięcie wpłynie negatywnie na teren podlegający ochronie programu Natura 2000, właściwe władze mają obowiązek odmowy wyrażenia zgody na jego realizację. Ten obowiązek spoczywa na każdym organie wydającym decyzję na realizację jakiegokolwiek przedsięwzięcia³⁵.

³⁴ Trafniejszym tłumaczeniem terminu "general public" byłoby pojęcie "ogół społeczeństwa".

³⁵ Dotyczy to jednak wyłącznie wydania decyzji na mocy art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej. Art. 6 ust. 4 umożliwia bowiem wydanie pozytywnej decyzji mimo stwierdzenia negatywnego oddziaływania, jeśli uzasadnione jest to nadrzędnym interesem publicznym, a także pod warunkiem zastosowania odpowiednich środków kompensujących. Por. opinia Rzecznik Generalnej w sprawie *Sweetman C-258/11*, par. 62.

Agata Szafraniuk
Prawnik
Bioróżnorodność
+48 22 307 0186
aszafraniuk@clientearth.org
www.clientearth.org

Kacper Van Wallendael
Praktykant
Bioróżnorodność
+48 22 307 25 51
kvanwallendael@clientearth.org
www.clientearth.org

ClientEarth jest nienastawioną na zys organizacją pozarządową skupiającą prawników zajmujących się ochroną środowiska. Ma biura w Londynie, Brukseli i Warszawie. Łącząc prawo, naukę i politykę publiczną tworzy strategie i narzędzia, które pomagają mierzyć się z największymi problemami środowiska naturalnego.

Działalność ClientEarth nie byłaby możliwa bez hojnego wsparcia innych fundacji, instytucji publicznych oraz osób prywatnych..

Brussels
Rue du Trône 60
5ème étage
1050 Bruxelles
Belgique

London
274 Richmond Road
London
E8 3QW
UK

Warsaw
ul. Żurawia 45
00-680 Warszawa
Polska

ClientEarth is a company limited by guarantee, registered in England and Wales, company number 02863827, registered charity number 1053988, registered office 10 Queen Street Place, London, EC4R 1BE, with a registered branch in Belgium, N° d'entreprise 0894.251.512, and with a registered foundation in Poland, Fundacja ClientEarth Poland, KRS 0000364218, NIP 701025 4208